

УДК 94(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-2-5>**Марія ЛИСА,***orcid.org/0000-0001-9585-8007*

кандидат історичних наук,

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

Львівського державного університету внутрішніх справ

(Львів, Україна) *mariaalysa@ukr.net***Юрій ЙОСИПІВ,***orcid.org/0000-0002-1019-3091*

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Львівського державного університету внутрішніх справ

(Львів, Україна) *yosupivyr@ukr.net***Назарій ТУЗ,***orcid.org/0000-0001-6317-6415*

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

Львівського державного університету внутрішніх справ

(Львів, Україна) *tyznazar@i.ua*

МИКОЛА ПРОКОПОВИЧ ВАСИЛЕНКО – ПРАВОЗНАВЕЦЬ, АДВОКАТ, ОСНОВОПОЛОЖНИК УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ

Стаття присвячена Миколі Прокоповичу Василенку, приковано увагу до особистої праці академіка й очолюваної ним Комісії з вивчення історії західно-руського та українського права. Заслугою М. Василенка визнано визначення предмета українського права, яке поступово еволюціонувало від синтезу «західно-руського» і «малоросійського» до сучасного розуміння.

У статті акцентовано увагу на постаті та науковому доробку М. Василенка у галузі права, його внеску в розвиток української правової науки. Важливо окреслити й зусилля науковця для популяризації історії саме українського права. У статті аналізуються наукові праці М. Василенка, пов'язані з вивченням українського права. Методологічною основою для написання статті були принципи історизму й об'єктивізму. Ці принципи є важливими головними для досягнення неупередженості й достовірності викладеного матеріалу. Також було використано такий спеціальний історичний метод, як біографічний.

У статті розглянуто період життя М. Василенка, коли він активно займався адвокатською діяльністю, акцентовано на його успіхах у кримінальних справах, проте відзначено, що М. Василенко надавав перевагу науковій діяльності, пов'язаній із дослідженням історії та історії права. Відзначено його вплив на становлення історико-правової науки. Розглянуто викладацьку діяльність вченого, відзначено особливий педагогічний талант. Обґрунтовано, що викладацька діяльність М. Василенка мала важливе значення, позаяк формувала його правовий світогляд. Знайомство і спільна праця з відомими українськими професорами впливали на його наукові погляди, які були втілені у наукових працях. Указано, що М. Василенко є засновником юридичної біографістики, юридичного джерелознавства та юридичної історіографії. Розглянуто головні праці М. Василенка, присвячені дослідженню історії українського права. Відзначено, що М. Василенко працював на перетині історії та правознавства. Підкреслено важливе значення його робіт для розвитку історії права.

Ключові слова: юридична біографістика, М. Василенко, історія західно-руського права, історія українського права.

Mariia LYSA,
orcid.org/0000-0001-9585-8007
PhD (History),
Associate Professor at the Department of Tactical and Special Training
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine) mariialysa@ukr.net

Yurii YOSYPIV,
orcid.org/0000-0002-1019-3091
Candidate of Law, Associate Professor,
Head of the Tactical and Special Training Department
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine) yosupivyr@ukr.net

Nazarii TUZ,
orcid.org/0000-0001-6317-6415
Candidate of Law, Associate Professor,
Lecturer at the Tactical and Special Training Department
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine) tyznazar@i.ua

MYKOLA PROKOPOVYCH VASYLENKO - LEGISLATOR, ATTORNEY, FOUNDER OF UKRAINIAN LEGAL SCIENCE

The article is dedicated to Mykola Prokopovich Vasylenko, the focus is on the personal work of the academician and the Commission for the study of the History of Western Ruthenian and Ukrainian Law headed by him. The definition of the subject of Ukrainian law, which gradually evolved from the synthesis of "Western Ruthenian" and "Little Russian" to the modern understanding, is recognized as the merit of M. Vasylenko.

The urgency of the article is due to the need to analyze the scientific achievements of M. Vasylenko in the field of law, his contribution to the development of Ukrainian legal science. It is important to outline the scientist's efforts to popularize the history of Ukrainian law itself. The purpose of the article is to analyze M. Vasylenko's scientific work related to the study of Ukrainian law. The methodological basis for writing the article was the principles of historicism and objectivism. These principles are important for achieving impartiality and reliability of the presented material. A special historical method, such as biographical, was also used in the paper.

The article considers the period of M. Vasylenko's life, when he was actively engaged in advocacy, emphasizes his success in criminal cases, but noted that M. Vasylenko preferred scientific activities related to the study of history and history of law.

Its influence on the development of historical and legal science is noted. The teaching activity of the scientist was considered, special pedagogical talent was noted. It is substantiated that M. Vasylenko's teaching activity was important, as it shaped his worldview. Acquaintance and joint work with famous Ukrainian professors influenced his scientific views, which were embodied in his scientific works. It is indicated that M. Vasylenko is the founder of legal biography, legal source studies and legal historiography. The main works of M. Vasylenko are devoted to the study of the history of Ukrainian law as well as it is noted that M. Vasylenko worked at the intersection of history and jurisprudence. The importance of his works for the development of the history of rights is emphasized in the article.

Key words: legal biography, M. Vasylenko, history of Western Ruthenian law, history of Ukrainian law.

Постановка проблеми. М. Василенко є відомим в Україні і за її межами науковцем, що зробив вагомий вклад у розвиток української науки. Його діяльність є багатоаспектною, позаяк охоплює і суспільну, і наукову, і політичну сфери. Заслугує на високу оцінку його діяльність, пов'язана зі створенням Української академії наук та Національної бібліотеки. У світлі сучасних подій хочемо ще раз нагадати українському суспільству про доробок «практичного українофіла» (Усенко, 2005: 26) академіка М.П. Василенка, акцентуючи увагу на одній з віх його діяльності, а саме юридичній.

Його наукову спадщину розглядали в історичному, юридичному та інших контекстах, аналізували його внески у вивченні історії українського права. Досліджувалася його викладацька діяльність (Л. Міхневич дослідив його діяльність у Київському інституті народного господарства). Наша наукова розвідка, присвяченої окресленню його адвокатської діяльності (1913-1917 рр.), крізь призму викладацької та наукової діяльності, що вплинули на світогляд науковця.

Аналіз досліджень. Особливості суспільно-політичної діяльності М. Василенка розглядали С. Рудько (Рудько, 2007: 1-191), В. Верстюк

(Верстюк, 2006: 38-47). Особливої уваги заслуговують праці із вивчення спадщини М. Василенка з позицій фахового юридичного аналізу за авторства професора І.Б. Усенка (Усенко та ін., 2006, 2008). Також наукову спадщину М. Василенка у біографічних публікаціях вивчали В. Вороненко та ін. (В. Вороненко та ін., 1990: 55-72), М. Гурець (Гурець, 2008: 143-146), В. Солдатенко (Солдатенко, 2005: 383-386), В. Юрчук (Юрчук, 1994: 134-156) висвітлювали діяльність М. Василенка, пов'язану зі створенням та організацією діяльності Української академії наук. М. Петрів проаналізував наукову розвідку М. Василенка про Конституцію П. Орлика 1710 р. (Петрів, 1997: 1-36). О. Онищенко висвітлив роль М. Василенка у заснуванні Національної бібліотеки (Онищенко, 2006). Є. Дубчак проаналізував доробок М. Василенка щодо історії народних визвольних рухів України VIII ст. (Dubchak, 2017: 6-11). Блащук С. додала нариси до історії втрачених робіт М. Василенка (Blashchuk, 2019: 121-149) та його наставницьких якостей (Blashchuk, 2021: 199-218). Самородов В., Кигим С. окреслили полтавську складову біографії М.П. Василенка (Самородов В., Кигим С., 2019: 229-236). Зазначимо, що статті про М. Василенка містяться у всіх енциклопедіях і довідниках, виданих після 1991 року. Апогеєм пошанування пам'яті вченого стала публікація в 2006-2008 рр. унікального тритомного археографічного видання вибраних творів М.П. Василенка, що дістало схвалення науковців та стало знаковою подією в українській суспільній науці (Усенко та ін., 2006, 2008).

Свідченням визнання вагомого внеску В.П. Василенка у розбудову української державності у I пол. XX ст. (представниками саме адвокатської професії) став випуск Національною асоціацією адвокатів України поштового блоку «Адвокати-державники» та альбому візитівок адвокатів минулих поколінь (їх лише дев'ять – авт.), одним з яких є М.П. Василенко (Annual Report of Ukrainian National Bar Association, 2019: 124-125).

Метою статті є прикввати увагу до постаті та діяльності М. Василенка, зокрема у галузі українського права.

Виклад основного матеріалу. М. Василенко екстерном склав іспити на юридичному факультеті Новоросійського (Одеського) університету, реальну юридичну практику розпочав лише у 1913 р. (Усенко, 2006: 32), погодившись замінити О. Зновицького на час його відпустки. За декілька місяців М. Василенко провів майже 100 справ. Зазвичай йому доводилося відстоювати права селян, звинувачених у крадіжках, вирішувати

їхні майнові суперечки. Йому вдалося виправдати своїх підзахисних приблизно у 70% кримінальних справ. О. Зновицький із задоволенням написав М. Василенку: «Успіхи ваші у суді вражаючі, особливо у кримінальних справах. Адже вирвати у мирових суддів мужика з в'язниці...» (Вороненко В. та ін., 1991: 109-110). Отже, М. Василенко, працюючи адвокатом із 1913 по 1917 рр., досяг успіху в цій сфері, адже більшість справ, за які він брався, були вирішені на користь його підзахисних.

Десятки успішно проведених судових справ дали змогу М. Василенку в січні 1914 р. стати повноправним адвокатом, членом Ради присяжних повірених округи Одеської судової палати. В 1916 р. він перевівся до новоствореної Ради присяжних повірених округи Київської судової палати. Як присяжного повіреного М. Василенка внесли до списків Юридичного товариства при Київському університеті. Він був членом і наукового товариства при Київському комерційному інституті, що теж об'єднувало здебільшого економістів і юристів. В адвокатурі М. Василенко працював до 1917 р. (Усенко І. Б., 2006: 32–33). Однак, йому не подобалося займатися адвокатською діяльністю, він віддавав перевагу праці у науковій царині (Полонська-Василенко Н., 1996: 41-51), пов'язаній з дослідженням історії та історії права.

Хоча ще в дореволюційний час М. Василенко вчителював, викладав на Вищих вечірніх жіночих курсах А. Жекуліної, всім відома й історія його приват-доцентства в університеті св. Володимира, втім його педагогічний талант по-справжньому став затребуваним після 1917 р. (Міхневич Л. В., 2016: 23-30). Так, незважаючи на активну політичну і наукову діяльність, він співпрацював із низкою київських вишів. Зокрема, 18.12.1917 р. рада професорів Українського народного університету обрала його лектором. З 1918 р. він обіймав посаду екстраординарного професора по кафедрі західноруського права у Київському університеті. Працював у Археологічному інституті. 30.04.1918 р. він став професором по кафедрі західноруського права приватного Київського юридичного інституту (Міхневич Л. В., 2016: 25).

М. Василенко викладав дві дисципліни «Історію руського права» та «Історія західноруського права» (із включенням історії українського права). Обсяг лекційних занять становив по 4 години в тиждень на кожний предмет. Щоправда заснувати самостійну кафедру історії українського права на юридичному факультеті КІНГ М. Василенку не вдалося, хоча він намагався це зробити. У 1922/1923 н. р. курс історії західно-

руського права був скасований, а історію руського права скоротили з 4 до 2 год. (Міхневич Л. В., 2016: 23-30).

Викладацька діяльність М. Василенка мала важливе значення, позаяк формувала його правовий світогляд. Знайомство і спільна праця з відомими українськими професорами впливала на його наукові погляди, які втілились у наукових працях. Викладання історії українського права формувало й світосприйняття його учнів.

«На тлі беззаперечних здобутків ученого у царині історичної науки його юридична діяльність іноді хибно вважається чимось випадковим, вторинним» (Усенко І. Б., 2006: 30). Тому спробуємо окреслити наукову діяльність М. Василенка, пов'язану з дослідженням історії права. На нашу думку, зацікавлення М. Василенка історією, зокрема українського права зумовлене його співпрацею з О. Лазаревським (відомим судовим діячем), який мав на нього неабиякий вплив. Так, 1894 р. М. Василенко видав працю «Вопрос о сервитутах в Юго-Западном крае», присвячену суто юридичній проблемі. Про зацікавленість М. Василенка питаннями історії держави і права свідчать також його публікації в Енциклопедичному словнику Брокгауза і Єфрона: «Литовско-руское государство» (1896), «Право магдебургское» (1898). На початку ХХ ст. учений опублікував під своєю редакцією «Материалы для истории экономического, юридического и общественного быта старой Малороссии» (Вип. 1–3; 1901, 1902, 1908). У цих випусках друкувалися документи «Генеральных следствий» 1729-1730 рр. про маєтності Ніжинського та Чернігівського українських полків, що продовжували публікації М. П. Василенка про маєтності Київського та Гадяцького полків (1893). У 2-му випуску видання вперше вводилася до наукового обігу важлива пам'ятка кодифікації українського права – «Экстракт из указов, инструкций и учреждений, с разделением по материям на 19 частей. Собрано в Правительствующем сенате по малороссийской экспедиции 1786 года». В 1905 р. науковець опублікував текст Німецької конституції з власною передмовою. Він працював на перетині історії та правознавства (Усенко І. Б., 2006: 32).

У грудні 1907 р. М. П. Василенко склавши екстерном іспити на юридичному факультеті Новоросійського (Одеського) університету й захистивши дипломну працю про т.зв. равликовий запис (договір щодо відчуження права на спадщину – рудимент Литовського статуту, що зберігався лише у Полтавській і Чернігівській губернії) на ступінь кандидата прав (Усенко І. Б., 2006: 13).

У 1923 р., коли академік М. Василенко був в опалі у радянської влади, він опублікував науково-біографічний нарис про іншого опального академіка – Б. Кістяківського, видатного вченого-правника (Боровікова В.С., 201: 3-4). Де зазначив, що в загальному світогляді Б.О. Кістяківського «видатну роль відіграло його ставлення до українства і української справи... Він ніколи не втрачав інтересу до української справи в широкому розумінні слова» (Василенко М. П., 1923: Х–ХІ). У завершальній частині нарису М. Василенко резюмував, що він мав на меті проаналізувати головню наукове життя і наукову діяльність вченого, не аналізуючи інших сторін його життя (Горбань Ю. А., Горбань Т. Ю., 2016: 11).

II пол. 1920-х рр. характеризувалася особистою працею академіка й очолюваної ним Комісії з вивчення історії західно-руського та українського права. За його редакцією вийшло сім випусків «Праць Комісії...» та шість томів «Записок соціально-економічного відділу». Сучасні історики права визнають, що до II пол. ХІХ ст. науковці не досліджували історію українського права як таку, позаяк вони вивчали історію російського, польського, австрійського, литовського права. Поняття «українське право» розумілося дещо обмежено, а саме як «право Лівобережної України після 1654 р. відколи приєднано її до Росії». Комісія також вивчала «добу Руської правди», «давній або земський період руського права», «давнє руське право», тобто той історичний період, який здебільшого визначають як добу Київської Русі або князівську (князівсько-вічеву) добу. Аргументувався такий підхід щільним зв'язком права цих часів із західноруським правом. Заслугою М. Василенка є визначення предмета українського права, яке поступово еволюціонувало від синтезу «західноруського» і «малоросійського» до сучасного розуміння. Водночас науковець усвідомлював, що це предмет історії держави і права як саме юридичної, а не історичної науки. М. Василенко опублікував класичну юридично-археографічну працю «Матеріали до історії українського права» (Київ, 1929 р.); одним із перших здійснив юридичний аналіз конституції П. Орлика і приватної кодифікації Ф. Чуйкевича «Суд і розправа в правах малоросійських»; був автором біографічних досліджень про наукову творчість І. Каманіна, І. Балінського, О. Левицького, а також таких історико-юридичних розвідок, як «Кременецький лицей і університет св. Володимира» (Київ, 1923 р.), «Як скасовано Литовського статута» (Київ, 1926 р.), «Територія України ХVІІ віку» (Київ, 1927 р.), «Правне положення Чернігівщини за польської доби» (Київ, 1928 р.) тощо (Онопрієнко В. І., 2018: 98).

«Упродовж останнього періоду життя М. П. Василенко зосередився на роботі Комісії з вивчення історії західноруського та українського права, яка була заснована в перший рік існування Академії наук та почала працювати від головування академіка Ф. В. Тарановського, але у зв'язку з його виїздом припинила свою діяльність і М. П. Василенку довелося заново її організувати. З неї хотів він утворити міцний осередок ґрунтовного дослідження історії українського права й з великим захопленням працював в цій справі. З радістю зустрічав кожного працівника, що цікавився цією галуззю української науки, широко допомагаючи всім, своїми порадами та власною, добре підбраною бібліотекою. В Комісії бувало пересічно 8–12 співробітників, крім місцевих дослідників в її роботі брали участь дослідники з інших міст – проф. М. О. Максимейко, В. О. Барвінський, – з Харкова, М. Є. Слабченко – з Одеси, В. Д. Отамановський – з Винниці, С. Дністрянський – з Праги тощо. Комісія заклала постійні зв'язки з закордоном – Прагою, Віднем, Варшавою. Щотижня збиралися члени комісії під головуванням М. П. Василенка читали та обговорювали праці співробітників, звідомлення, рецензії тощо. Співробітники щороку виїздили на наукові відрядження до різних архівів, бібліотек. Протягом 1923–1930 рр. комісія надрукувала 7 томів «Праць комісії», в яких було вміщено понад 30 окремих наукових дослідів та дві великі монографії – І. Ю. Черкаського «Копний суд на Україні-Русі XVI-XVIII вв.» (томи праць IV та V) та Л. О. Окиншевича «Центральні установи України-Гетьманщини XVII–XVIII ст.» (праці – том VIII). Крім наукових дослідів, в працях комісії друкували рецензії, бібліографічні огляди, протоколи засідань комісії. Кожен том «Праць» мав передмову, написану М. П. Василенком, яка давала стисло характеристику вміщених дослідів і зазначала їх наукову вагу. Всі передмови, зібрані до купи, дають цінну картину розвитку історії дослідження українського права. Комісія мала на меті розпочати видання джерел українського права, словник юридичних термінів, колективну «Історію українського права». Робота розгорталася й праці комісії завойовували видатне місце в науковій літературі» (Полонська-Василенко Н., 2015).

М. Василенко чимало зробив для обґрунтування шляхів розвитку українського права, що «має свій самостійний інтерес для правника, історика і соціолога», опублікував фундаментальні розвідки про джерела права України – «Литов-

ський статут», «Права, за якими судиться малоросійський народ» тощо. Вершиною археографічної діяльності вченого стала видана у 1929 р. «Збірка матеріалів з історії українського права», яка і нині є цінним надбутком вітчизняної науки (Шемшученко Ю. С., 2006: с. 27).

Як бачимо, М. Василенко присвятив чимало своїх праць дослідженню історії українського права. Він мав велику домашню бібліотеку, вмів умів систематизувати матеріал, висновки робив зважено й об'єктивно, вмів поєднуючи юридичні та історичні підходи до об'єкта дослідження. Маючи педагогічний досвід, М. Василенко вмів зайти підхід, зацікавити молодих науковців історією українського права. Відновивши діяльність Комісії для вивчення історії західноруського та українського права, він здійснював наукове редагування праць, які вона видавала, і писав до кожної з них передмову.

Наукові пошуки М. Василенка, його співробітників та учнів утверджували ідею про те, що українське право є цілком самостійною галуззю і потребує не дослідження у контексті розвитку загальноросійського права, а самостійного вивчення як такого, що має значення для правознавства, історії, соціології та інших суспільних дисциплін. Наукова творчість Василенка-правознавця є надзвичайно сучасною за своєю методологією і напрямками досліджень. Погоджуємося з думкою І. Усенка, що його можна вважати засновником таких нових наукових напрямів, як юридична біографістика, юридична історіографія і юридичне джерелознавство (Усенко І. Б., 2006: с. 30).

Висновки. М. Василенко був не лише відомим істориком, громадсько-політичним діячем, який зробив чимало для розвитку української науки, а й правознавцем, адвокатом. Він доклав неабияких зусиль для вивчення історії українського права і опублікувавши низку розвідок, і викладавши «Історію західно-руського права» (із включенням історії українського права), і реорганізувавши Комісію із вивчення історії західно-руського та українського права.

Сьогодні як ніколи актуальним залишається звернення до наукових досліджень та творчої спадщини колосів правознавства минулого, таких як М.П. Василенко, інтерпретація та імплементація його академічної спадщини у дослідженнях сучасних науковців сприятимуть подальшому розвитку історико-правової науки сучасної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Annual Report of Ukrainian National Bar Association for the year 2019. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/CLEAN_FINAL_EDIT_NEW_ANNUAL_REPORT_2019_compressed.pdf
2. Blashchuk S. "The Kaptur Courts" by Petro Sosenko: history of one studying case during the Great turn times. *Ukraina Lithuanika*. 2019. Vol. V. P. 121-149.
3. Blashchuk S. Stepan Borysenok: to the portrait of the scientist. *Ukraina Lithuanika*. 2021. Vol. VI. P. 199-218.
4. Dubchak Ye. History of Haidamaka movement in scientific works of Volodymyr Antonovych and Mykola Vasylenko. *European philosophical and historical discourse*. Vol. 3. Iss. 4. P. 6-11.
5. Боровікова В. С. Сутність держави: науково-понятійне тлумачення в теорії держави Б. Кістяківського. *НВ ЛьвДУВС. Серія юридична*. 2015. Вип. 1. С. 3-17.
6. Василенко М. П. Академік Богдан Олександрович Кістяківський. *Записки соціально-економічного відділу*. 1923. Т. 1. С. X–XL.
7. Верстюк В. Ф. Громадсько-політична діяльність М. П. Василенка. *Вісник НАН України*. 2006. № 6. С. 38–47.
8. Вороненко В. В., Кістерська Л. Д., Матвеева А. В., Усенко І. Б. Другий президент : іст.-біогр. нарис про М.П. Василенка. *Вісник АН УРСР*. 1990. № 2. С. 55–72; Микола Прокопович Василенко. Київ : Наукова думка, 1991. 272 с.
9. Горбань Ю. А., Горбань Т. Ю. З плеяди фундаторів Української академії наук: Микола Прокопович Василенко. *Історія науки і біографістика*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/INB_Title_2016_1_6
10. Гурець М. Фундатор Української Академії наук: (до 140-річчя від дня народж. акад. М. П. Василенка). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2008. Вип. 24. С. 143–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2008_24_24_23
11. Міхневич Л. В. Микола Василенко і Київський інститут народного господарства. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 23-30.
12. Онищенко О. С. Роль М. П. Василенка у формуванні концепції та заснуванні національної бібліотеки Української держави. *Вісник НАН України*. 2006. № 6. С. 17–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2006_6_4_39
13. Онопрієнко В. І. – ред. Президенти Академії наук України за 100 років її існування: Науково-організаційний внесок в прогрес фундаментальної науки / НАН України; ДУ «Ін-т дослїдж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва». Київ : ДП «Інф.-аналіт. Агентство, 2018. 215 с.
14. Петрів М. Конституція 1710 р.: Орлик і Василенко. Київ : Українська видавнича спілка, 1997. 36 с.
15. Полонська-Василенко Н. 1866–1935. Матеріали до біографії. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/statti/1731-natalia-polonska-vasylenko-mykola-prokopovych-vasylenko-1866-1935-materialy-do-biografii> (дата звернення 28.05.2022).
16. Полонська-Василенко Н. Микола Прокопович Василенко – його життя та наукова діяльність. *Український історик*. Нью-Йорк, 1966. № 3-4. С. 41–51.
17. Рудько С. О. Суспільно-політична діяльність Миколи Василенка : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Нац. ун-т «Острозька академія». Острог, 2007. 191 с.
18. Самородов В., Кигим С. Академік Микола Василенко (1866-1935) і Полтавщина: сторінки біографії. 36. наук. ст. «Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток». Вип. XIV. 2019. С. 229-236.
19. Солдатенко В. Будівничий української академічної науки [М. П. Василенко]. *Історичний календар*. Київ, 2005. Вип. 11. С. 383-386.
20. Усенко І.Б. Українське академічне правознавство в контексті розвитку національного руху. Матеріали XII Міжнар. іст.-пр. конф. «Етнонаціональні чинники в історії державно-правового будівництва», 10-13.09.2004 р., м. Бахчисарай. За ред. О.В. Тимошука. Центр Українознавства Таврійського національного ун-ту ім. В.І. Вернадського. Сімферополь: ДіАйПі, 2005. 530 с.
21. Усенко І. Б. М. П. Василенко: сторінки великого життя. *Вісник НАН України*. 2006. № 6. С. 26–30; Основоположник української історико-правової науки. *Вісник Національної академії наук України*. 2006. № 6. С. 30–34.
22. Усенко І.Б. та ін. Василенко Микола Прокопович. Вибрані твори у трьох томах: Т. 1 : Історичні праці / Усенко І. Б. (кер. колективу), К., 2006. 608 с.; Т. 2 : Юридичні праці / Усенко І. Б. (кер. колективу). К., 2006. 560 с.; Т. 3 : Спогади. Щоденники. Листування. / Відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, І. Б. Усенко. К.: Юрид. думка; Академперіодика, 2008. 720 с.
23. Шемшученко Ю. С. Сторінки життя і творчості. *Вісник НАН України*. 2006. № 6. С. 26–30.
24. Юрчук В. І. Один з фундаторів Української Академії Наук (Микола Василенко). *Українська ідея. Постаті на тлі революції*. Київ, 1994. С. 134-156.

REFERENCES

1. Annual Report of Ukrainian National Bar Association for the year 2019. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/CLEAN_FINAL_EDIT_NEW_ANNUAL_REPORT_2019_compressed.pdf [In English].
2. Blashchuk S. "The Kaptur Courts" by Petro Sosenko: history of one studying case during the Great turn times. *Ukraina Lithuanika*. 2019. Vol. V. P. 121-149. [In English].
3. Blashchuk S. Stepan Borysenok: to the portrait of the scientist. *Ukraina Lithuanika*. 2021. Vol. VI. P. 199-218. [In English].
4. Dubchak Ye. History of Haidamaka movement in scientific works of Volodymyr Antonovych and Mykola Vasylenko. *European philosophical and historical discourse*. Vol. 3. Iss. 4. P. 6-11. [In English].

5. Borovikova V. S. *Sutnist derzhavy: naukovo-poniatiine tлумachennia v teorii derzhavy B. Kistiakivskoho* [Essence of State: Scientific and National Interpretation of the Theory of State by B. Kistyakivskiy]. *Naukovyi visnyk LSUIA. Seriiia yurydychna* (Scientific Bulletin of LSUIA. Legal Series). 2015. Vyp. 1. S. 3-17. [In Ukrainian].
6. Vasylenko M. P. *Akademik Bohdan Oleksandrovych Kistiakivskiy* [Academician Bohdan Oleksandrovych Kistyakivskiy]. *Zapysky sotsialno-ekonomichnoho viddilu* (Notes of the socio-economic department). 1923. T. 1. S. X–XL. [In Ukrainian].
7. Verestiuk V. F. *Hromadsko-politychna diialnist M. P. Vasylenka* [Socio-political activity of M. P. Vasylenko]. *Visnyk NAN Ukrainy* (Bulletin of the NAS of Ukraine). 2006. № 6. S. 38–47. [In Ukrainian].
8. Voronenko V. V., Kisterska L. D., Matvieieva A. V., Usenko I. B. *Druhyi prezident : ist.-biogr. narys pro M. P. Vasylenka* [Second President: hist. and biogr. essay about M. P. Vasylenko]. *Visnyk AN URSSR* (Bulletin of the Academy of Sciences of the USSR). 1990. № 2. S. 55–72; *Mykola Prokopovych Vasylenko*. Kyiv : Naukova dumka, 1991. 272 s. [In Ukrainian].
9. Horban Yu. A., Horban T. Yu. *Z pleiady fundatoriv Ukrainskoi akademii nauk: Mykola Prokopovych Vasylenko* [From the constellation of founders of the Ukrainian Academy of Sciences: Mykola Prokopovych Vasylenko]. *Istoriia nauky i biohrafistyka (History of Science and Biography)*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/INB_Title_2016_1_6 [In Ukrainian].
10. Hurets M. *Fundator Ukrainskoi Akademii nauk: (do 140-ricchhia vid dnia narodzh. akad. M. P. Vasylenka)* [Founder of the Ukrainian Academy of Sciences: (to the 140th anniversary of the birth of Academician M. P. Vasylenko)]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly* (Psychological and pedagogical problems of rural school). 2008. Vyp. 24. S. 143–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2008_24_24_23 [In Ukrainian].
11. Mikhnevych L. V. *Mykola Vasylenko i Kyivskiy instytut narodnoho hospodarstva* [Mykola Vasylenko and Kyiv Institute of National Economy]. *Pravova derzhava* (Constitutional state). 2016. Vyp. 27. S. 23–30. [In Ukrainian].
12. Onyshchenko O. S. *Rol M. P. Vasylenka u formuvanni kontseptsii ta zasnuvanni natsionalnoi biblioteki Ukrainskoi derzhavy* [The role of M. P. Vasylenko in the formation of the concept and foundation of the National Library of the Ukrainian state]. *Bulletin of the NAS of Ukraine*. *Visnyk NAN Ukrainy* (Bulletin of the NAS of Ukraine). 2006. № 6. S. 17–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2006_6_4_39 [In Ukrainian].
13. Onoprienko V. I. – red. *Prezydenty Akademii nauk Ukrainy za 100 rokiv yii isnuvannia: Naukovo-orhanizatsiinyi vnesok v prohres fundamentalnoi nauky* [Presidents of the Academy of Sciences of Ukraine for 100 years of its existence: Scientific and organizational contribution to the progress of basic science]; *NAN Ukrainy; DU «In-t doslidzh. nauk.-tekhn. potentsialu ta istorii nauky im. H. M. Dobrova»*. Kyiv : DP «Inf.-analit. Ahentstvo, 2018. 215 s. [In Ukrainian].
14. Petriv M. *Konstytutsiia 1710 r.: Orlyk i Vasylenko* [Constitution of 1710: Orlyk and Vasylenko]. Kyiv : *Ukrainska vydavnycha spilka*, 1997. 36 s. [In Ukrainian].
15. *Polonska-Vasylenko N. 1866–1935. Materialy do biohrafii* [Materials for the biography]. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/statti/1731-natalia-polonska-vasylenko-mykola-prokopovych-vasylenko-1866-1935-materialy-do-biohrafii> (data zvernennia 28.05.2022) [In Ukrainian].
16. *Polonska-Vasylenko N. Mykola Prokopovych Vasylenko – yoho zhyttia ta naukova diialnist* [Mykola Prokopovych Vasylenko – his life and scientific activity]. *Ukrainskyi istoryk* (Ukrainian historian). Niu-York, 1966. № 3-4. S. 41–51. [In Ukrainian].
17. Rudko S. O. *Suspilno-politychna diialnist Mykoly Vasylenka : dys. ... kand. ist. nauk* [Socio-political activity of Mykola Vasylenko: dis. ... cand. hist. science]; 07.00.01. *Nats. un-t «Ostrozka akademiia»*. Ostroh, 2007. 191 s. [In Ukrainian].
18. Samorodov V., Kyhym S. *Akademik Mykola Vasylenko (1866-1935) i Poltavshchyna: storinky biohrafii* [Academician Mykola Vasylenko (1866-1935) and Poltava region: pages of a biography]. *Zbirnyk naukovykh statei «Malovidomi storinky istorii, muzeiznavstvo, okhrona pamiatok»* (Collection of scientific articles "Little-known pages of history, museology, protection of monuments"). Vyp. XIV. 2019. S. 229-236. [In Ukrainian].
19. Soldatenko V. *Budivnychy ukrainskoi akademichnoi nauky [M. P. Vasylenko]* [Builder of Ukrainian academic science [M. P. Vasylenko]]. *Istorychnyi kalendar (Historical calendar)*. Kyiv, 2005. Vyp. 11. S. 383–386. [In Ukrainian].
20. Usenko I.B. *Ukrainske akademichne pravoznavstvo v konteksti rozvytku natsionalnoho rukhu* [Ukrainian academic jurisprudence in the context of the development of the national movement]. *Materialy KhII Mizhnarodnoi istoryko-pravovoi konferentsii «Etnonatsionalni chynnyky v istorii derzhavno-pravovoho budivnytstva», 10-13 veresnia 2004 r., m. Bakhchysarai. Za red. O.V. Tymoshchuka. Tsentri Ukrainoznavstva Tavriiskoho natsionalnoho un-tu im. V.I. Vernadskoho. Simferopol: DiAiPi, 2005. 530 s.* [In Ukrainian].
21. Usenko I. B. *M. P. Vasylenko: storinky velykoho zhyttia* [Vasylenko: pages of a great life]. *Visnyk NAN Ukrainy* (Bulletin of the NAS of Ukraine). 2006. № 6. S. 26–30; *Osnovopolozhnyk ukrainskoi istoryko-pravovoi nauky* [Founder of Ukrainian historical and legal science]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy* (Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine). 2006. № 6. S. 30–34. [In Ukrainian].
22. Usenko I.B. *ta in. Vasylenko Mykola Prokopovych. Vybrani tvory u trokh tomakh* [Mykola Prokopovych Vasylenko. Selected works in three volumes]: T. 1 : *Istorychni pratsi* [Historical works]/ Usenko I. B. (ker. kolektyvu). K., 2006. 608 s.; T. 2 : *Yurydychni pratsi* [Legal works]/ Usenko I. B. (ker. kolektyvu). K., 2006. 560 s.; T. 3 : *Spohady. Shchodennyky. Lystuvannia* [Memoirs. Diaries. Correspondence]. / Vidp. red.: Yu. S. Shemshuchenko, I. B. Usenko. K.: Yuryd. dumka; *Akademperiodyka*, 2008. 720 s.
23. Shemshuchenko Yu. S. *Storinky zhyttia i tvorchosti*. *Visnyk NAN Ukrainy* [Pages of life and work. *Bulletin of the NAS of Ukraine*]. 2006. № 6. S. 26–30. [In Ukrainian].
24. Iurchuk V. I. *Odyn z fundatoriv Ukrainskoi Akademii Nauk (Mykola Vasylenko)* [One of the founders of the Ukrainian Academy of Sciences (Mykola Vasylenko)]. *Ukrainska ideia. Postati na tli revoliutsii* (Ukrainian idea. Figures against the background of the revolution)). Kyiv, 1994. S. 134–156. [In Ukrainian].